

REPERTORIUM VAN KRUIDBOEKEN

verschenen vóór 1800 en aanwezig op de tentoonstelling georganiseerd bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

(Vervolg).

15e eeuw	16e eeuw	17e eeuw	18e eeuw
-------------	-------------	-------------	-------------

1676

COMMELIJN, J., *Nederlantze Hesperides*. Dat is oeffening en gebruik van de limoen en oranje-boomen gestelt na den aardt en climaat der Nederlanden.

Amsterdam, bij Marcus Doornik, 1676. fol., 1bd. Met titelplaat en afb. *Eigendom Natuurhistorisch Genootschap*.

JOANNES COMMELIJN, lid eener bekende boekdrukkersfamilie.

Hieronymus Commelijn in Genève (1560) was bibliothecaris in Heidelberg en bekend uitgever van Klassieken en Kerkvaders.

Een neef van Hieronymus was Isaak C. te Amsterdam, bezorger van kostbare werken over Hollandsche geschiedenis.

Joannes was de zoon van Isaak en werd geboren 23 Juli 1629, overleed 19 Jan. 1692. Hij was evenals zijn neef Caspar C. (1667—1731) professor in de botanie te Amsterdam.

(CASPAR C. is de grondlegger van den Amsterdamschen Botanischen tuin; naar hem ook werd de talrijke plantenfamilie de *Commelinaceen* benoemd).

[CUBA, JOHANN], ¹⁾ [H]ortus Sanitatis. De herbis et plantis. De animalibus et reptilibus. De avibus et volatilibus. De piscibus et natatilibus. De lapidibus et in terre venis nascentibus. De urinis et earum speciebus. Tabula medicinalis cum directorio generali per omnes tractatus.

Zonder schrijversnaam, plaats en drukker.

Met gekleurde houtsneden en in rood bewerkte initialen.

Gothische letter, 2 kolommen.

Op de keerzijde van de titelpagina bevindt zich een groote, gekleurde houtsnede van een leermeester in zijn gothischen kathedraal met 4 leerlingen. De meer dan 1000 houtsneden, afb. van mensen, dieren, planten en steenen zijn met de hand gekleurd.

± 1480

De druk wordt toegeschreven aan Johann Prüss of aan Heinrich Quentell te Keulen, vóór 1479. 360 bladen, waarvan hier 5 ontbreken. Zie: *Hain* 8942 (en 8941). *Burger, De Incunabelen en de Nederlandsche uitgaven tot 1540 in de Bibliotheek der Universiteit van Amsterdam*. Dl. I, p. 35, nr. 112. *Incunabel*.

Eigendom Stadsbibliotheek, Maastricht.

Naast dit exemplaar zijn een aantal losse bladen gevonden, bevattende Cap. 97—144 en handelende: De Lapidibus.

± 1500

Deze losse bladen behoren tot een latere uitgave van de bovengenoemde. Zij verschillen met elkaar wat de vele afbeeldingen betreft, verder zijn de afkortingen niet zoo talrijk als in de bovengenoemde, vroegere uitgave (zie de afb., bij cap. C II, C XXII, C XXX en 2.), terwijl ook de regels en de signaturen niet met elkaar overeenkomen.

Eigendom Mgr. Dr. P. J. van Gils.

1532

[CUBA, JOHANNES, Hortus Sanitatis]. Op de voorlaatste pag. van dit werk, waarvan na vergelijking de identiteit vastgesteld kon worden, bevindt zich de volgende vermelding: Gheprent bi mi Jan van Doesborch int jaer der gheboorten Jesu Christi, 1532, den achttienden dach Januarii.

In deze uitgave van den Hortus Sanitatis loopen tekst en afb. van de afdeeling, handelende over planten en dieren door elkaar. Verg. o.a. cap. 12 van de uitgave van 1536 met cap. 57 in deze uitgave.

¹⁾ Van de tusschen [] geplaatste werken is de schrijversnaam en de titel door vergelijking opgespoord kunnen worden, daar in de betreffende gevallen het ex. geschon- den was en titelblad (enz.) ontbrak.

15e	16e	17e	18e
eeuw	eeuw	eeuw	eeuw

De bewerker van de Nederlandsche tekst heeft zich niet letterlijk gehouden aan de Latijnsche tekst van het origineel. Ook de houtsnedden zijn nagenoeg alle verschillend, wel stemmen zij, wat de uit te drukken gedachte betreft, met elkaar in beide uitgaven overeen. Zie o.a. *Vulpes*. Aan deze uitgave van den *Hortus* ontbreken cap. 1-52 en cap. 67-221. In dezelfde band bevindt zich: *Petrus Sylvius Antverpianus*, 't Fundament der medicinen..... Zie i. v. *Sylvius*.

Eigendom der P.P. Jezuïeten, Maastricht.

1536

[CUBA, JOHANN], *Hortus Sanitatis*, quatuor libris haec quae subsequuntur complectens. De animalibus et reptilibus. De avibus et volatilibus. De piscibus et natatilibus. De gemmis et in venis terrae nascentibus. Argentorati (Straatsburg), Mathias Apiarius, 1536, 1 bd., 4°, met houtsnedden.

Deze uitgave van *Hortus Sanitatis* verschilt o.a. van de bovengenoemde wat de afbeeldingen betreft. Voorts ontbreken hier de inleiding of Prohemia bij iedere afdeeling en zijn de afkortingen minder talrijk.

Eigendom Stadsbibliotheek, Maastricht.

JOHANN DRONNECKE (of WONNECKE) VON CAUB, of CUBA leefde op het einde der 15e eeuw te Augsburg en Frankfort a. M. Zijn *Herbarius* werd het eerst (? zie vorige blz.) in 1484 gedrukt, daarna in het Hoogduitsch in 1485. Verschillende uitgaven verschenen sindsdien. De *Herbarius* of in de latere uitgaven *Ortus Sanitatis* genoemd heeft slechts historische waarde. Zie: *Allgem. Deutsche Biographie*.

1615

DALECHAMPS, JACQUES et JEAN DES MOULINS, *Histoire générale des plantes*, contenant XVIII livres également departis en deux tomes.....

Lyon, chez les Héritiers Guillaume Rouille, 1615, fol., met afb., 1 bd.

Eigendom van J. J. Timmers, Sittard.

JACQUES DALECHAMPS, geb. 1513 te Caen. Als medicus woonde hij te Lyon, waar hij in 1588 stierf. Hij verzamelde zooveel mogelijk alle tot dan toe bekende planten in zijn werk, dat hij niet heeft kunnen voltooien, doch dat door Joh. Molinaeus, eveneens medicus, overgenomen werd. De meeste afb. uit zijn *Historia generalis plantarum* (1587) zijn genomen uit Fuchs, Cordus, Clusius, Dodonaeus e.a.

1665

DIRCKSZ., JAN, *Kleyne hovenier*, aenwijzende de tijdt van zaeyen en planten; ook hoe men bequaem kan winnen alderhande zaedt en boomen.

't Amsterdam, M. W. Doornick, 1665, 8°, 1 bd.

Eigendom Natuurhistorisch Genootschap.

1583

DODONAEUS, REMBERTUS, *Stirpium historiae pemptades sex sive libri XXX*.

Antverpiae, Ex officina Chr. Plantini, 1583. 1 bd. fol. Met vele houtsnedden, waarvan sommige gekleurd.

Eigendom Stadsbibliotheek, Maastricht.

Eigendom P. Verhart, Kessel bij Venlo.

1608

DODONAEUS, REMBERTUS, *Herbarius* oft Cruydt-boeck, volgens syne laatste verbeteringe; met byvoegsels..... in 't laatste een beschrijvinge van de Indiaensche gewassen, meest getrocken uut de schriften van Carolus Clusius.

In de Plantynsche drukkerij van Francois van Ravelingen, tot Leyden, 1608, 1 bd., fol., met afb.

Eigendom Natuurhistorisch Genootschap.

Voorin bevindt zich een blad uit een dagboek van eene familie Jansse Santvoort uit de 17e eeuw.

15e eeuw	16e eeuw	17e eeuw	18e eeuw
----------	----------	----------	----------

1618

Cruydt-Boeck. Idem.

In de Plantynsche drukkerij van Francois van Ravelingen, tot Leyden, 1618, 1 bd., fol., (1496, blz. 4).

Eigendom van het Natuurhistorisch Genootschap.

Eigendom J. A. Sonnevile-Dolmans, Maastricht.

Eigendom J. Pluymakers, Bunde (eerste 3 dln in 1 bd., 696 blz.)

Eigendom F. J. Wackers-Kruyen, Gronsveld.

1644

Idem.

In de Plantynsche drukkerij van Balthasar Moretus, t' Antwerpen, 1644, fol., met koper beslagen band.

Eigendom Prof. Jongmans, Heerlen.

Eigendom Mgr. Dr. P. J. van Gils, Roermond.

Eigendom Petrus Schreurs, Haelen bij Roermond.

REMBERT (US) DODOENS (DODONAEUS), geb. te Mechelen 1518, gest. te Leiden 1585. Deze beroemde kruidkundige stamt uit een Friesche familie. Na zijn eerste studiën in zijn geboortestad, ging hij op 14-jarigen leeftijd studeeren aan de Universiteit te Leuven, waar hij reeds spoedig blijk gaf van een buitengewone bekwaamheid. Philips II van Spanje bood hem in 1572 de betrekking aan van hofarts, waar de bescheiden Dodonaeus weinig voor voelde. Een aanbod in 1574 van Keizer Maximiliaan II aan het hof te Weenen nam hij aan. Zijn zeer omvangrijke oeuvre omvat werken op het gebied der cosmographie, der plantkunde en der medicijnen. Voor alles is hij bekend door zijn botanische werken, vooral door zijn *Stirpium Historiae pemptades lex...* en zijn *Medicinalium observationum exempla rara*. Zie ook: Dr. F. Unger, Tijdschr. v. Geneeskunde 1917, p. 2118 vlg. en Janus, 1917, p. 153 vlg.

1750

EHRET, GEORGIUS DIONYSIUS, CHR. J. TREW en J. J. HAID, *Plantae selectae quarum imagines ad exemplaria naturalia Londini in hortis curiosorum nutrita manu artificiosa doctaque pinxit G. D. Ehret.....* Decuria I—X.

Zonder plaats en aanwijzing van drukker; 1750—1773. 1 bd., fol. Met 3 portretten (kopergravures), verzameling gekleurde afb. met register.

Eigendom Gem. H. B. S., Maastricht.

1543

[FUCHS, L., Den Nieuwen Herbarius dat is dboeck van den cruyden..... int welcke bescreven is niet alleen die gantse historie van de cruyden, maer oock gefigureert ende geconterfeyt.

Basel, by Michiel Isingrin, 1543], fol., 1 bd. Met afb.

Aan de hand van het drukkersmerk op de laatste aanwezige pag.: Palma-Ising (zie afb. 2) kon de identiteit van het werk, waarvan de titelpagina en de eerste blz. van het register ontbreken, na vergelijking en onderzoek vastgesteld worden.

Het boek is afkomstig van het Celrebroedersklooster te Hasselt en draagt de inscriptie: 1572.

Eigendom Natuurhistorisch Genootschap.

1551

FUCHSIUS, LEONHARTUS, *De historia stirpium commentarii insignes. Triplex item index. Prior stirpium Latinas nomenclaturas, alter officinis et vulgo usitatas, tertius gallicas dabit. Lugduni, Balthazar Amolletus, 1551, 8°, met afb.*

Eigendom Stadsbibliotheek, Maastricht.

LEONARD FUCHS(IUS), geb. 1501 te Wemdingen (Zwaben). Na zijn studie in Grieks en Latijn aan de Universiteit te Ingolstadt hield hij zich bezig met de studie der medicijnen, waarin hij spoedig het hoogleeraarschap verwierf. Fuchs neemt onder de grondleggers van de nieuwe richting op het gebied der medicijnen in de 16e eeuw een vooraanstaande plaats in. Bij keizer Karel V stond hij in hoog aanzien.

1683

GROEN, I. VAN DER, Den Nederlandtsen hovenier.

t' Amsterdam, by Michiel de Groot en Gysbert de Groot, 1683. 8°, met titelplaat en afb.

Eigendom Natuurhistorisch Genootschap.

(Wordt vervolgd).